

gozása, s minden sora bizonyosság a mellett, hogy „A dualizmus korá”-nak szerzője egyik legjobban tájékozódott szemlélője és szereplője volt az utolsó évtized politikai eseményeinek. V. J.

JULIER FERENC: 1914—1918. A világháború magyar szemmel. Bp. 1933, 298 l.

A Magyar Szemle Könyvei sorozatában megjelent munka a világháború hadtörténeti áttekintését adja. A haditervek és hadműveletek szemléletes leírásában megelevenedik a magyar nemzet ezeréves történetének legvéresebb küzdelme, az 1914—1918. évi világháború. Nyolc fejezet öleli fel a hatalmas anyagot: I. Készülődés a világháborúra, II. 1914: a mozgó háború és a szétágazó támadó hadműveletek éve, III. 1915: a Központi Hatalmak egységes támadásának éve, IV. 1916: az Antant egységes ellentámadásának éve, V. 1917: a Központi Hatalmak egységes védekezésének éve, VI. 1918: a Központi Hatalmak utolsó erőfeszítése a győzelemért és bukásuk, VII. Világháború a tengeren, VIII. Magyarország embervesztése a világháború alatt. V. J.

SZEKFŰ GYULA: Három nemzedék és ami utána következik. Bp. (1934.) Egyetemi-nyomda. 508 l.

A Magyar Könyvbarátok számára készült Szekfű Gyula sokat vitatott könyvének, a *Három Nemzedék*nek, újabb kiadása, amelynek ma külön jelentőséget ad a „Trianon óta” című függeléke. Máskülönb a főanyag, az első négy könyv, az 1920-ban megjelent első és az 1922-i második kiadás után teljes egészében, változatlanul adja a *Három Nemzedék* eredeti szövegét. Az első könyvben Széchenyi István konzervatív reformrendszerét fejtegeti, a második könyv az első liberális nemzedék, a harmadik könyv viszont a végkifejlés útján a harmadik nemzedék történeti vizs-

gálata. A függelék, mint ötödik könyv, szervesen kapcsolódik a XIX. század, a századforduló és a világháborút megelőző több mint egy évtized áttekintéséhez. Széchenyi értékrendszere a mérték s négy fejezetben tárulnak elénk a mai magyar élet történeti problémái. Az első fejezet (Állam és nemzet) általános fejtegetései után a második (A neobarokk társadalom) és a harmadik (Feszültségek) társadalmi analízis, kritika és probléma-felvetés. A szerző kíméletlen őszinteséggel mutat rá az igazságra mind a „vezető” rétegek, mind a föld, a felekezettek, a zsidóság, a kapitalizmus, a nemzedékek és a leszádkadt magyarság problémavilágában. A negyedik fejezet (Magyarabb magyarság felé) a magyarság megújulásának útmutatása (kis- és nagy-magyar út!). Utolsó mondata az ifjúsághoz apellál s talán nem hiába: a magyar fiatalság ma már érezhető megújódása szellemben, szándékban és cselekedetekben nem kis mértékben a nagyhatású történeti és kritikai munka nyomán fakadt új magyar közszellem ébredésének tulajdonítható. V. J.

6. Néprajz.

ADALÉKOK UDVARHELYSZÉK NÉPRAJZÁHOZ. Ethnographia-Népelet. XXIV. évf. 3—4. sz. 112—127. l.

Fenti összefoglaló címen Siklód székely község néprajzi adatait találjuk. Visky Károly a pelészás (pele: téli álmat alvó szürkés, hamvas-színű rágcsáló) és a makkasztás népszokását ismerteti, továbbá az almaecet készítését írja le. Haáz F. Rezső és Siklódi Pál a lakodalmi prémet (vagy perémet), a vele kapcsolatos népszokást s eredetét mutatják be. Kerestely József a siklói farkét szemlélteti és magyarázza. Hegyi József az osztováta-csinálás módját írja le. Siklódi Pál a székely bokályra tesz néprajzi észrevételeket. Kerestely

Józsefné a güllödör, pisztiric, márcsik és kiszij nevű székely eledelek készítésével foglalkozik. Végül Hegyi József harminchét gyakran előforduló betegségnek egyszerű székely gyógyítási módját közli. V. J.

BÁTKY ZSIGMOND: „Felnémet“ vagy „álfelnémet“ magyar ház? Ethnographia-Népélet. XXIII. évf. 4. sz. 161–175. l. — Mégegyszer „felnémet“ vagy álfelnémet“ magyar ház? Ethnographia-Népélet. XXIV. évf. 3–4. sz. 130–135. l.

Bátky az Ethnographia XXII. évf. 2. számában (1930) a magyar ház eredetéről értekezett s ezzel felújította „a magyarság háza“ perét, amely annak idején Huszka, Herman és Jankó késhegyig menő vitájához vezetett. Bátky e kérdéssel kapcsolatosan véleményét a következőkben fejt ki: 1. A magyar ház — eredetét tekintve — nem a „felnémet“ háztípus másolata, hanem a magyarság egysejtű, szabad-tűzhelyes ősi hajlékából fejlődött ki. 2. Ez az ősi magyar tűzhelyes ház szlovén-szláv hatásra belső berendezésében, de nem külső szerkezetében módosult, főként a szláv banyakemence átvételével. 3. Tiszta „felnémet“ mintájú magyar háztípusról tehát nem beszélhetünk, azonban valóság, hogy „parasztházaink fejlődésének megindulása közvetett német kultúrhatás ösztönzésére s helyenként talán éppen közvetlen befolyásolására történt“. 4. Azonban a magyar ház ki-fejlődésében bizonyítható sajátos német hatások eredőjének kutatása is hibás vágányon indult, mert szem elől tévesztették a német háztípus fejlődését. 5. Ebből a szempontból lényeges annak hangsúlyozása, hogy a Keleti-Alpok vidékén ismeretes egyetlen helyiségű, kéménytelen, füstös ház, a Rauchstube, s a Jankótól korábban felnémetnek nézett, később „magyar“ háztípusnak „felfedezett“ nyugati, dunántúli magyar ház rokonságban vannak. 6. A Rauchstube: a Keleti-Alpok vidékének ez

a kéttüzelős, de egysejtű ereszes-pitvaros háztípusa később a „felnémet“ kályhás ház hatására módosult: létrejön a sajátos, kéttűzhelyes ú. n. „álfelnémet“ (pseudo-oberdeutsch, L. Geramb: Die Kulturgeschichte der Rauchstuben) háztípus, amely azonban alaprajzi tagolódása és a cserepes kályha befogadása miatt teljesen megfelel az igazi „felnémet“ típus leg-egyszerűbb formájának. Ez volt az oka annak, hogy a magyar ház eredetének kutatói eltévedtek s az eredőt a „felnémet“ típusban jelölték meg.

V. J.

Dr. DÖMÖTÖR SÁNDOR: *A csökmői sárkány históriája*. Debreceni Szemle, 1934. 7. sz. és kny. 14 l.

A szerző aprólékos gondnal s lelkiismeretes levéltári és könyvtári kutatás alapján sorolja fel azokat az adatokat, amelyek a biharmegyei Csökmővel kapcsolatos sárkány-história háttérét teszik. A hét verses, illetőleg prózai változatban ismert „csökmői história, ha teljesen nem is a valóság szüleménye, minden ízében a magyar gondolkodásból fakadt kerrek és zárt, csattanós történeté.“ E végső eredmény után a szerző a debreceni kollégium levéltárából közli a csökmői sárkány-húzás egy XIX. sz. közepéről származó verses változatát. Szta.

DÖMÖTÖR SÁNDOR: *Mióta muzsikusok Magyarországon a cigányok?* Ethnographia-Népélet, 1935. 3–4. sz. és kny. 24 l.

Néhány évvel ezelőtt élénk irodalmi vita folyt arról a kérdésről, vajjon milyen a viszony a magyar népi (paraszt) dallamkincs és a különlegesen magyarnak tartott cigány műdal-kincs között. Az európai hírű zene-történészeink, főként Bartók Béla és Szabolcsi Bence, kimutatták, hogy a cigányzene nem különlegesen magyar zene, hanem csak a régi főúri zeneka-

raink, általában a XVI—XVII. századi zenekar elparlagiasodott utóda. Alkalomszerűnek kínálkozott tehát megállapítani, hogy mióta muzsikusok Magyarországon a cigányok. A cigány, mint a népvándorlás egyik utolsó hulláma, tömegesebben a XV. század elején jelenik meg Magyarországon, noha már 1393-ból van a népvándorlás névre személynévi adatunk (Michael de Czigán). A megbecsülés a cigánnyal szemben fokozatosan csökkent, úgyannyira, hogy a XVIII. századi magyar kifejezéskecsben a *cigány* és a *cigánykodik* megbélyegző jelentésű. Végső megállapítása szerint a cigány körülbelül a XV. század eleje óta muzsikál Magyarországon, de csak 200 éve visz bensőséges szerepet a magyar zene művelésében. A cigányzenélés nem a magyar nép zenéjét, hanem csupán a magyar környezetet idézi, tehát csak közvetve magyar. *Szta.*

Monumenta Hungariae Ethnographica. A) Ethnographica. 1. MADARASSY LÁSZLÓ: *Dunántúli tükrösök.* Budapest. A Magyar Tud. Akadémia kiadása. 1932. 4-r. 10 lap + 16 tábla. — 2. VISKI KÁROLY: *Tiszafüredi cserépedények.* Budapest. A Magyar Tud. Akadémia kiadása. 1932. 4-r. 12 lap + 16 tábla.

A Monumenta Hungariae Ethnographica címen megindult kiadvány-sorozat célja a szerkesztő bizottság megjelölése szerint az, hogy a magyar népleleknek mind a tárgyi, mind a szellemi termékeit összefoglalja, a magyar tárgyi néprajz mindinkább pusztuló emlékeit megőrizze és a tudományos feldolgozás számára hozzáférhetővé tegye. Ebben a sorozatban az első füzet Madarassy László összeállításában a *dunántúli tükrösöket* ismerteti. A tükrös vagy tükörfa tükrrel felszerelt s rendszerint fából készülő doboz. A legelőn, mezőn gazdája ebben pödörgeti, igazgatja bajuszát, otthon pedig borotválkozó tükörként használja. A tükrös szerkezeti saját-

sága mellett néprajzilag a leglényegesebb a fenék- és fedélrész díszítése. A tükrösök készítése ma már hanyatlóban van. A füzetet 68 tükrös színes és egyszínű képe díszíti. A sorozat második füzetében Visky Károly a nyeregkészítésről híres *Tiszafüredi cserépedényeit* mutatja be és ismerteti. A tiszafüredi edények közül a legjellegzetesebbek az italtartó- és egyúttal ivóedények: miskák (emberalakú borosedények), orrosok, butykosok, kulacsosok, amelyek rendszerint megrendelésre készülnek s ezért sokszor rajta van tulajdonosuk neve is. Jellemző rájuk néha verses, olykor-olykor mosdatlan szavú feliratuk. 177 cserépedény képe teszi gazdaggá e szép kiadványt. *V. J.*

7. Társadalomtudomány.

GUSTI, D.: *Sociologia monografica, știință a realității social.* Bevezető tanulmány *Traian Herseni: Teoria monografiilor sociologice* c. munkájához. 3—73. l.

A szerző a *sociologia monografica* elméletének kifejtésével jelentős lépést tesz a társadalomtudomány keretében. Megállapítása értelmében: a társadalomtudomány a társadalmi realitás tudománya. A társadalmi realitás viszont valóságos, sokféle és összetett egységekben jelenik meg. Ezek olyannyira számosak és gazdagok idő- és térbeli változatokban, hogy tudományos áttekintésük az íróasztal mellől és a könyvészet segítségével teljesen lehetetlen. Részletekre kiterjedő tanulmányozásuk a helyszínen szükséges, amihez a megfelelő eszközöket a monográfiai kutatás nyújtja. A társadalomtudomány nem is teljesítheti sem tudományos, sem társadalomsegítő feladatát, ha nem lesz monografikus. — A tanulmány tíz fejezetre oszlik: 1. a mai társadalomtudomány helyzete, 2. egy társadalomtudományi módszer, 3. a monográfiai módszer szükségessége,